

89. İçerik, anlam, kavram, konsept etrafında yeni bir anlam modeli denemesi

Ümmügülsüm DOHMAN¹

APA: Dohman, Ü. (2023). İçerik, anlam, kavram, konsept etrafında yeni bir anlam modeli denemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1461-1473. DOI: 10.29000/rumelide.1369181.

Öz

Eski Hint ve Yunan dönemlerinden itibaren anlam konusu araştırılmış ve anlama dair çeşitli düşünceler öne sürülmüştür. Anlam sadece kendi adıyla anılan anlambilim çerçevesinde değil felsefe, mantık, psikoloji, antropoloji gibi bilim dallarınca da incelenmiştir. Anlamın etrafı; anlam, anlamın doğası, anlamın anlamı nedir, gibi sorularla çevrilmiştir. Anlamın tanımına dair tartışmalar ise devam etmektedir. Anlam üzerine gerçekteştirilen tanımlar incelendiğinde içerik, anlam, kavram ve konsept tanımlarının birbiriyle karıştığı, keşiştiği ve bütünleşiştiği görülmektedir. Bununla birlikte yabancı dillerden Türkçeye kazandırılan anlam teriminin yabancı dillerdeki içeriğiyle örtüşmemesi sorunuyla karşılaşılmaktadır. Terim karmaşasından hareketle C. K. Ogden ve I. A. Richards'ın ünlü modeli olan anlam üçgeninin geliştirilebilir yönlerinin olup olmadığı sorusu bu araştırmayı yapmaya teşvik etmiştir. Bu çalışmada öncelikle içerik, anlam, kavram ve konsept terimleri üzerinde durulmakta, içeriği/anlamı tespit etmeye yönelik oluşturulan modellerden Ogden ve Richards'ın anlam üçgenine odaklanılmakta ve bu model üzerine geliştirilen çalışmalar değerlendirilmektedir. Çalışmanın amacı elde edilen bulgular temelinde yeni bir anlam modeli hazırlamaktır. Bu çerçevede çalışmada anlam onbirgeni modeli öne sürülmüştür. Araştırma yöntemi olarak betimleme ve karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın içerik, anlam, kavram ve konsept terimlerinin birbiriyle benzeyen ve ayrılan yönlerinin belirlenmesine ve anlama ulaşılmasına yönelik yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Anlam, anlam üçgeni, anlam onbirgeni, içerik, konsept

Revisiting a new model of meaning around content, meaning, notion, concept

Abstract

Since the ancient Indian and Greek periods, the subject of meaning has been researched and various ideas about meaning have been put forward. Meaning has been studied not only within the framework of semantics, which is named after itself, but also by disciplines such as philosophy, logic, psychology, and anthropology. Environment of the meaning surrounded with questions such as meaning, nature of meaning, meaning of meaning. Discussions on the definition of meaning continue. When the definitions on meaning are examined, it is seen that the definitions of *content*, *meaning*, *notion* and *concept* are mixed with each other, intersect and integrate. However, the problem is that the term *meaning*, which is brought into Turkish from foreign languages, does not coincide with its content in foreign languages. Based on the term confusion, the question of whether the *semantic triangle*, which is a famous model of C. K. Ogden and I. A. Richards, has any developmental aspects triggered this research. In this study, the terms content, meaning, notion and

¹ Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu (Edirne, Türkiye), ugulsumdohman@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3713-7521 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 14.08.2023-kabul tarihi: 20.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1369181]

concept are emphasized, focusing on Ogden and Richards *semantic triangle*, which is one of the models created to determine the content, and the studies developed on this triangle are evaluated. The aim of the study is to prepare a new semantic model on the basis of the findings. In this context, the *semantic hendecagon* model has been proposed in the study. Descriptive and comparison methods were used as research methods. On the basis of the findings, a new model, the *semantic hendecagon*, is proposed. It is hoped that the study will shed light on the development of approaches for reaching meaning by identifying the similar and different aspects of the terms content, meaning, notion and concept.

Keywords: Meaning, semantic triangle, semantic hendecagon, content, concept

Giriş

Eski dönemlerden itibaren anlam konusuna ilgi duyulmuştur. Antik Yunan felsefesinde, (Sokrates, Aristoteles, Platon) ve eski Hint felsefesinde (Panini, Nagesa Bhatta) anlam araştırılmıştır (Aksan III, 1982: 142; Krongauz, 2005: 6). Yüzyıllar geçtikçe de anlam sorunlarına duyulan ilgi artarak devam etmiştir. XVII. yüzyılda İngiliz düşünürler John Locke, Francis Bacon, XVIII. yüzyılda Alman düşünürler G. Leibniz, J. Gottfried von Herder ve A. Wilhelm von Humboldt anlamın incelenmesine yönelik araştırmalar yapmışlardır (Aksan III, 1982: 143). Bu araştırmalar neticesinde anlambilimin temelleri XVII. yüzyılda atılmıştır. Bununla birlikte anlam sadece dilbilimsel açıdan değil felsefe, psikoloji, antropoloji gibi birçok disiplinin kavşağında araştırılmıştır. 1839 yılına gelindiğinde Alman dilbilimci K. Reisig vasıtasıyla dili anlam açısından ele alan *kavrambilim* (*семасиология* – semasiyoloji) disiplini ortaya çıkmıştır. 1883 yılında Fransız dilbilimci M. Breal, K. Reisig'in bir dilbilgisi dalı olarak düşündüğü kavrambilim alanı için *anlambilim*² (*семантика* – semantika) terimini önermiştir (Aksan, 1978: 12). Dilbilimci bu yeni terimi 1897'de *Essai de Semantique* adlı kitabıyla da sabitlemiştir. Söz konusu iki terim birlikte kullanılmaya devam ederken 1960'lı yıllardan itibaren anlambilim terimi benimsenmiştir. Böylelikle anlambilim “sözcüğün içerik/anlam ilişkilerini, farklı dil birimlerinin içeriğini, dildeki ve sözdeki işlevlerini inceleyen dilbilimsel bir disiplin” şeklinde dilbilimin dallarından biri olarak kabul edilmiştir (Krongauz, 2005: 3). Başka bir deyişle anlambilim, XX. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla felsefe³den büyük ölçüde ayrılmış ve içeriği/anlamı araştıran özerk bir dilbilim dalı olmuştur.

Bu çalışmada ilk olarak *içerik*, *anlam*, *kavram* ve *konsept* terimlerinin tanımları üzerinde durulmakta, içeriği tespit etmeye yönelik oluşturulan modellerden Ogden ve Richards'ın anlam üçgeni ve bu üçgen temelinde geliştirilen modeller hakkında bilgi verilmektedir. Bu üçgenin, içeriği/anlamı belirlemede yeterli olup olmadığı tartışılıp elde edilen bulgular temelinde yeni bir model olan *anlam onbirgeni* öne sürülmektedir. Alan yazın taraması yapıldığında anlam-kavram konusunda devasa bir literatür oluştuğunu ancak bu makalede bunlardan ancak sınırlı bir miktarının değerlendirmeye alınabildiğini belirtmekle birlikte bu çalışma Rusya'da geliştirilen yaklaşımlar odağında hazırlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak betimleme ve karşılaştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Çalışmanın yeniliği C. K. Ogden ve I. A. Richards'ın *anlam üçgeni* temelinde yeni bir model olan *anlam onbirgeninin* öne sürülmesidir. Bununla birlikte içerik, kavram, konsept ve anlam terimlerinin birbiriyle benzeyen ve

² Bu iki kavramın birlikte kullanılması anlambilim araştırmalarının çerçevesinin çiziminin zorluğunu göstermektedir. Bu durum da yabancı dillerden Türkçeye aktarılan terimlerin karmaşasına sebebiyet vermiştir.

³ Anlamın analitik felsefe açısından değerlendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Grünberg, 1978/2019.

ayrılan yönlerinin belirlenmesi ile anlama ulaşılmasına yönelik yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

1. İçerik, anlam, kavram ve konsept terimleri üzerine

Anlam üzerine çeşitli düşünceler öne sürülmüştür. Bununla birlikte *içerik* (*значение – znaçeniye*), *anlam* (*смысл – smysl*), *kavram* (*понятие – ponyatiye*) ve *konsept* (*концепт – koncept*) terimlerinin Türkçeye aktarılırken anlam örtüşmelerinin sağlanamadığı durumlar meydana gelmiştir. İçerik anlamını taşıyan terim Türkçeye anlam şeklinde kazandırılmıştır (bkz. Aksan, 1978). Bu durum da Türkçe kaynakların yabancı kaynaklarla karşılaştırılması sırasında tutarsızlıklara neden olmaktadır. Bu çalışmada içerik terimi tercih edilmiştir. İçerik ve anlam birbirinden beslenen farklı kavramlardır. Ogden ve Richards'ın anlam üçgeni modeliyle belirlemeye çalıştığı içeriktir, dolayısıyla model Türkçede içerik üçgeni şeklinde anılmalıdır. Söz konusu model Türkçeye anlam üçgeni olarak kazandırıldığı için bu çalışmada da anlam üçgeni şeklinde adlandırılmaya devam edilmektedir. İlk olarak aşağıda içerik teriminin tanımı ve kapsamı incelenmektedir.

Filozof L. Wittgenstein, sözcüğün içeriğini “Dilin kullanımıdır” şeklinde tanımlamıştır. Başka bir ifadeyle içerik; gözlemlenen olgular, ((dil) kullanım, durum, bağlam) aracılığıyla yorumlanmıştır (Krongauz, 2005: 56). Bu kapsamda sözcük, içeriğini ya da içeriklerini, kullanımı sırasında kazanmaktadır.

Fransız göstergebilimci A. J. Greimas (1966: 19 akt. Aksan III 1982: 166) sözcüğün tek başına bir içeriğinin bulunmadığını belirterek içeriğin ön koşulu olarak bağıntı terimini ileri sürmüştür. Bu bağlamda birlikte kullanılan iki sözcüğün her birinin içeriği benzer ya da ayırıcı özelliklerinden yola çıkılarak tespit edilmektedir.

Rus dilbilimci L. A. Bulahovskiy'e (1954: 12) göre içerik; sözcüğün içeriğidir. Bu, kişinin bir gerçeklik karşısında bir diğerine iletteği sözün hem gönderici/konuşur hem alıcı/dinleyici açasından aynı şekilde anlaşılması şeklinde açıklanabilir. Benzer durum çeviri sırasında da yaşanmaktadır. Bir sözcüğü başka bir dile çevirirken eş değeri, karşılığı, aynı içeriği taşıyanı bulunmaya çalışılmaktadır. Yalnızca sözcüğü karşılayan içeriğin değerine başka bir deyişle üslubuna dikkat etmek gerekmektedir. Rus dilbilimci O. S. Ahmanova (1961: 22) içeriğin tanımında içerik ve bilinç arasındaki birlikteliğin önemini vurgulamıştır. Sözcüğün içeriğini; gösteren ve gösterilen ilişkisi temelinde “bilinçteki bir kavramın, olgunun ya da ilişkinin bilinen bir yansımasıdır ya da gerçekliğin ayrı unsurlarının temsillerinden meydana gelen benzer nitelikte bir zihinsel oluşumdur” şeklinde tanımlamıştır. Ahmanova, bu durumu, doğuştan kör olan birinin kar, tebeşir, süt ya da herhangi bir beyaz nesneyi hiç görmemiş olmasından yola çıkarak beyaz sözcüğünün içeriğini hiçbir zaman tam kavrayamayacağı örneğiyle açıklamıştır. Rus dilbilimci Yu. S. Stepanov (1966: 149, 151) içeriğin genel bir nitelik taşıdığını, bu çerçevede bir kişinin zihnindeki duygu, algı, temsil, kavram gibi gerçeklikleri yansıtmaya biçiminden ayrıldığını ifade ederek içeriği; “gerçekliğin yansıması olan ruhsal olguların özel bir türü” şeklinde tanımlamıştır. Rus psikolog, filozof A. N. Leontyev (1994: 35) içeriği “bir genelleme, gerçekliğin genelleştirilmiş bir yansıması” şeklinde ifade etmiştir. Rus dilbilimciler Z. D. Popova ve İ. A. Sternin (2007: 65-66), içeriği “dilsel bilincin ürünü” olarak görmüşler ve “tekrar edilen ve genel kabul gören kullanımlarında gözlemlenen gerçekler vasıtasıyla anlaşılır” sözlerini ifade ederek içeriğin kullanım sırasında belirlendiğini açıklamışlardır. Rus dilbilimci M. V. Nikitin (2007: 24) içeriği bilincin bir gerçeği olarak belirtip en genel tanımıyla “bilince sahip olan canlıların sistemlerindeki bilgi” şeklinde açıklamıştır. Bu tanımlarda içeriğin; kullanım, bağlam, bağıntı, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki, gerçeklik, genelleştirme gibi

özelliklerinin öne çıktığı görülmektedir. Tarafımızca da içerik, konuşur ve dinleyici açısından çoğunlukla aynı anlaşılan dilsel bilincin ürünü ve dil işareti olarak tanımlanabilir.

İçerik tanımlarının ardından anlam için sunulan açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

İngiliz dilbilimciler C. K. Ogden ve I. A. Richards *Anlamın Anlamı (The Meaning of Meaning)* adlı kitaplarında anlam için çeşitli yaklaşımlar sunmuşlardır. Verdikleri tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“İçsel bir özellik,
Bir sözlükte bulunan sözcüğe eklenen diğer sözcükler,
Bir sözcüğün duygu değeri,
Bir nesneye yansıtılan bir etkinlik,
Herhangi bir şey aracılığıyla ortaya çıkan duygu,
Amaçlanan bir olay, bir istem,
Bir ifadede yer alan veya ima edilen sonuçlar” (Ogden ve Richards, 1923/1946: 186-187).

Ogden ve Richards'ın anlam için verdikleri tanımlarda içerik, anlam ve kavram terimlerinin kesiştiği görülmektedir. Amerikalı dilbilimci L. Bloomfield (1973) *Dil (Language)* adlı çalışmasında anlamın doğru bir tanımını yapabilmek için göndericinin dünyasıyla ilgili her şeyin bilinmesi gerektiğini bunun ise insan bilgilerinin aştığını ifade etmiştir. Bu tanım içeriğin ötesinde olup anlama yakın bir açıklamadır.

Rusça araştırmalarda anlama çok geniş yaklaşılmaktadır. Rus psikolog, dilbilimci, ruhdilbilimci A. A. Leontyev (1970: 342 akt. Krasnıh 2003: 35), anlamı “bireysel deneyime ve somut olaylara dayanan, büyük ölçüde söz konusu kişinin profesyonel, sosyal ve genel olarak grup üyeliğiyle bağlantılı bir kavram” şeklinde açıklamıştır. Rus dilbilimci A. V. Bondarko'ya (1996: 318 akt. Popova ve Sternin, 2007: 52) göre anlam, “dil birimlerinin sözcüksel ve dilbilgisel içeriklerinin bilişsel temelidir ve bunların ifadede ortaya çıkan anlamsal yapıların bir parçası olarak gerçekleştirilmesidir”. Bondarko'nun tanımında anlamın dilsel ve sözsel niteliği vurgulanmaktadır. Z. D. Popova ve İ. A. Sternin (2007: 64) anlamı, nesnel gerçeklikteki dil dizgesinde biçimlendirilemeyen imgeler olarak tanımlamışlardır. Bu çerçevede anlam; kişisel deneyim çerçevesinde ifade edilen dilsel birimin bilişsel temeli şeklinde tanımlanabilir.

Dilbilimci D. Aksan *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi* adlı eserinde sözcüğün kavramla olan sıkı bağından hareketle sözcüğün anlamının yansıttığı her kavramı anlam olarak düşünmenin mümkün olduğunu ve “bir kelime vasıtasıyla anlatım bulan çeşitli kavramların ve onun değişik anlamlarını kelimenin çerçevesi olarak düşündüğünü” ifade etmiştir (Aksan, 1978: 59). Aksan'ın bu cümlesinde içerik, anlam ve kavram üzerine yorumlar vardır. Bilim insanı *Dil, Şu Büyülü Düzen* adlı çalışmasında ise anlamı “bir göstergenin dile aktardığı kavram” şeklinde tanımlamakla birlikte bu tanımın eksik olduğunu vurgulamıştır (Aksan, 2006: 106). Bu tanım değerlendirildiğinde araştırmacının içerik üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Dilbilimci B. Vardar (2002: 18) anlamı; “dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce, içerik” şeklinde tanımlamakla birlikte aynı tanımda içerik, anlam, kavram ve konsept terimlerine yer vermiştir. Dilbilimci M. Hengirmen (2009: 26) anlamı; “ek, sözcük, cümle gibi dil öğelerinin zihinde uyandırdığı izlenim, tasarım” olarak açıklamıştır. Bu tanım da kavram ve konseptle yakınlaşmaktadır. Türk dilbilimcilerin anlam üzerine verdiği tanımlar değerlendirildiğinde İngiliz dilbilimciler Ogden ve Richards'ın tanımlarında olduğu gibi anlam, içerik, kavram ve konsept terimlerinin birbiriyle kesişip kaynaştığı ve sınırlarının çizilemediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kavram ve anlam terimleri (bkz. Yüceol Özezen, 2020; Özer, 2015) ile

anlam ve konsept terimleri birbirinin yerine kullanılmaktadır (Pişçalnikova, 2003: 107 akt. Zalevskaya, 2007: 179).

Genel dil kullanımına, konuşma diline bakıldığında içerik ve anlam terimleri Rusçada eş anlamlı kullanılmaktadır. Bir sözcüğün anlamı merak edildiğinde *Какое слово имеет значение/смысл?* (*Kakoye slovo imeyet znaçeniye/smysl?*) şeklinde sorulabilir. Ancak bu kavramlar mantıkta ve psikolojide ayrı terimler olarak kullanılmaktadır. Söz gelimi *Lev Nikolayeviç Tolstoy* ve *Savaş ve Barış romanının yazarı* sözcük öbekleri mantık açısından ele alındığında Alman matematikçi, mantık bilimci ve bir filozof olan G. Frege'nin belirttiği üzere bu bilgiler aynı içerikte ancak farklı anlamlardadır. Bu bağlamda içerik *kaplam*⁴a, anlam ise *içlem*⁵e aittir. Psikologlar ve dilbilimciler de içeriği aynı dili konuşanlar için sabit ve göstergenin içeriğinin sürekli kısmı olarak yorumlamaktadırlar. Bu kapsamda sözcüğü tanımlayan sözlükler içerikle ilgilenmektedir. Anlam ise bireyin kapsamında olan kişisel bir kategori niteliğindedir. Dil birimlerinin anlamı hareketli olup kişiden kişiye, metinden metine değişmektedir (Nikitin, 2007: 64-66).

İçerik ve anlam üzerine yapılan tanımlar değerlendirildiğinde içerik, anlam, kavram ve konsept öğelerinin iç içe geçtiği anlaşılmaktadır. Bu durum söz konusu terimlerin; mantık, felsefe, psikoloji, bilişsel dilbilim, ruhdilbilim, dilbilim ve anlambilim gibi birbirleriyle kimi yerde kesişen kimi yerde ayrılan disiplinlerin de araştırma nesnesi olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak birbirlerinden ayrılan ince noktaları bulunmaktadır. Rus dilbilimci Yu. S. Stepanov kavram ile içeriğin benzeyen ve ayrılan özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

“Bir sözcüğün içeriği, kavramı kendi sınırları içerisinde ele almaktadır. İçerik, halkın toplumsal pratiğinde öğrenilen konunun genel ve aynı zamanda önemli işaretlerini yansıtmaktadır. Bazı durumlarda ya da bazı sözcüklerde içerik ve kavram birleşmektedir. Ancak birçok durumda da içerik kavramla uyumsuzdur. Bunun nedeni, her şeyden önce, gerçeğin genelleştirilmiş yansımaları olan kavramların, toplumsal biliş sürecinde, ayrı bir sözcük olarak adlandırılan her olgu için geliştirilmemesidir (Stepanov, 1975: 11-12).

Genel tanımıyla “bir şeye dair fikir, farkındalık” anlamına gelen kavram, felsefede “nesnelerin ve olguların ortak ve temel özelliklerini, bağlantılarını ve ilişkilerini yansıtan bir düşünce biçimi” mantıkta ise “gerçekliğe ait nesnelerin ve olguların ortak ve temel özelliklerini, bağlantılarını ve ilişkilerini yansıtan düşünce” şeklinde açıklanmaktadır (Yevgenyeva, 1999). Her iki alanın kavram tanımı birbirine çok benzemekle birlikte felsefe soyut olgularla mantık ise hem soyut hem somut olgularla bağlantılıdır.

Son olarak “konsept” hakkında da birkaç tanım vermek faydalı olacaktır.

Rusça araştırmalarda ruhdilbilimin gelişmesiyle konsept kavramı öne sürülmüştür. Rus dilbilimci S. A. Askoldov (1997: 269) konsepti “düşünce sürecinde aynı tür nesnelerin belirsiz çoğunluğunun yerini alan zihinsel oluşum” şeklinde tanımlarken, D. S. Lihaçev'e (1997: 282) göre konseptler “Her alıcı tarafından farklı algılanabilen mesajlardır. Kişinin ulusal, toplumsal sınıf, profesyonel, ailevi ve bireysel deneyimi ne kadar zenginse konsepti de o derece geniş olmaktadır”. Bununla birlikte Lihaçev, konseptin “sözcüğün içeriklerinden biriyle ilişkili” olduğunu belirtmektedir (Maslova, 2005: 26). Z. D. Popova ve İ. A. Sternin'e (2007: 69) göre “Konsept sözcükle ilgili yalnızca iletişimde güncel bir şekilde algılanan ve kullanılan anlamsal bileşenleri değil kişinin genel bilgi tabanını, bir konu ya da olguyla ilgili ansiklopedik bilgisini de yansıtan işaretleri içermektedir, ilgili sözcük sözde hemen keşfedilmeyebilir ya

4 B. Vardar (2012: 128) kaplamı: “Bir kavramın kapsamına giren, o kavramın tanımladığı öğelerin tümü; düz anlam” şeklinde tanımlamıştır.

5 B. Vardar (2012: 117) içlemi: “Bir kavramı tanımlayan özelliklerin tümü” şeklinde tanımlamıştır.

da hemen algılanmayabilir ancak bireysel ya da kolektif deneyimin uzantısıdır". "Kültürün ve insan zihninin temel birimi olan konsept; insanın dünya hakkındaki bilgisini, deneyimini koruyan, işleyen, aktaran, dinamik ve sınırsız bir yapısı olan çok boyutlu bir olgudur" (Dohman, 2022: 1243). Genel olarak araştırmacılar konsepti, "İnsanın bilincinde kültür pıhtısı ya da dilde kendini gösteren gerçeklikle ilgili değerler süzgecinden geçirilmiş öznel düşüncelerin ve birtakım anlamların bütünü olarak yorumlamaktadır" (Kozan, 2013: 8). Özetle konsept, anlam gibi kişisel deneyime dayalı olmakla birlikte insanın dünya hakkındaki bilgisini yansıtmaktadır. Bilişsellik ön planda olup içerik gibi dilsel bir birim olmaktan ziyade anlam gibi zihinsel bir üründür, çok katmanlıdır ve sınırsızdır.

Türkçe araştırmalarda kavram konusunda farklı görüşler vardır, bununla birlikte kavram ve konsept terimleri aynı görülerek birbirinin yerine kullanılmaya devam edilmektedir. Vardar (2002: 132) kavramı, "ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlık imgesi; gösterilen" şeklinde tanımlayarak kavram madde başının yanında parantez içinde konsept sözcüğünü de eş anlamlı olarak vermesi söz konusu iki terimin birbirini karşıladığını göstermesi bakımından önemlidir. Aksan (III, 1982) anlamı tanımlarken kavramın da anlamla bağlantılı olduğunu vurgulayarak kavramın yanına parantez içinde İngilizce *concept* sözcüğünü kullanmıştır. Aksan, kavramı "ortak nitelikleri olan nesnelere verilen ad", "dünyadaki nesnelere ortak niteliklerine dayanan dile özgü bir genelleme, bir soyutlama" gibi ifadelerle tanımlamıştır. Bu tanımlar kavrama özgüdür, kavram dilsel ve etrafımızdaki bilgi dünyasıyla ilgilidir ve bu durum konsept için sınırlı kalmaktadır. Güncel Rusça araştırmalarda ise kavram ve konsept terimlerinin ayrılığı kabul edilmiştir. Maslova (2005: 27), "Bu iki kavram aynı sürece ait olsa da eş değer değildir. Kavram, nesnenin somut özelliklerini içerirken, konsept, zihinsel milli özel bir biçimleniş olup içerik ilişkisiyle o nesne hakkındaki tüm bilgileri, ifade ilişkisiyle ise sözlüksel, deyimse vb. gibi dil araçlarının tamamını yansıtmaktadır" açıklamasıyla farklılıklarını belirtmiştir. Kavramın mantık ve felsefede, konseptin ise mantıksal matematik, kültürbilim, kültürdillibilim ve bilişsel dilbilimde kullanıldığını ifade etmiştir. Stepanov (2004: 42) da kavramın mantık ve felsefede, konseptin ise matematik ve kültürbilimde kullanılan farklı terimler olduğunu açıklamıştır.

Yukarıda içerik, anlam, kavram ve konsept üzerine verilen bilgiler ışığında içerik, sözcüğün sözlük anlamı şeklinde tanımlanabilen dilsel bir olgudur. O. S. Ahmanova'nın örneğindeki gibi istisnai durumlar dışında hemen hemen herkes için genel olup kabul edilebilirdir. Başka bir deyişle içerik ifade edilen bir sözün hem gönderici hem alıcı açısından aynı içeriği uyandırmasıdır. Bir sözcük ifade edildiğinde insan bilincinde ilk akla gelen ve ardından akla gelen her tasarım içeriktir. Stepanov'un da belirttiği üzere içeriğin özünde kavram da vardır. Kavram toplumsal biliş sürecinde kazanılmaktadır. Kavram, bir nesnenin ya da olgunun somut ve soyut özelliklerini yansıtan düşünce şeklidir. Bu kapsamda kavram, zihin ile dil arasındaki etkileşimin ürünüdür. Konsept, insanın kazandığı maddi ve manevi deneyiminin zihinde bulunma halidir. Konsept, insanın dil, dil dışı, dünya vb. bilgisi ve algısı kapsamında elde ettiği zihinsel olgulardır bu nedenle imge, çağrışım, duygu, değer bileşenlerini içeren bir oluşumdur. Kavrama göre çok daha katmanlı bir yapıdır. Kişinin kendi deneyimleri sonucunda edindiği sözcük içerikleri, kavramlar ve konseptler vasıtasıyla da anlama ulaşılmaktadır. Anlam hem genel hem de bireysel deneyime ve algıya dayalıdır. Anlamın netleşmesinde bilişsel verilerden de yararlanmak gereklidir. Özetle bahsi geçen her bir terim birbiriyle hem kesişmekte hem ayrılmakta hem de anlamın tanımlanmasına netlik kazandırmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki son yıllarda Türkiye'de konsept sözcüğü anlam genişlemesi yaşayarak *tema*, *ambians*, *konu* anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır. Toplumda *doğum günü konsepti*, *mekân konsepti*, *düğün konsepti* gibi ifadeler sıklıkla

duyulmaktadır. Bu duruma, şu sokakta kitap kafe konseptli bir mekân açıldı, Kır düğünü konseptini tercih ettik, Oğluma safari konseptli bir doğum günü kutlaması hazırladık cümleleri örnek verilebilir.

3. Tespitler

3.1. Dil ve anlam modelleri

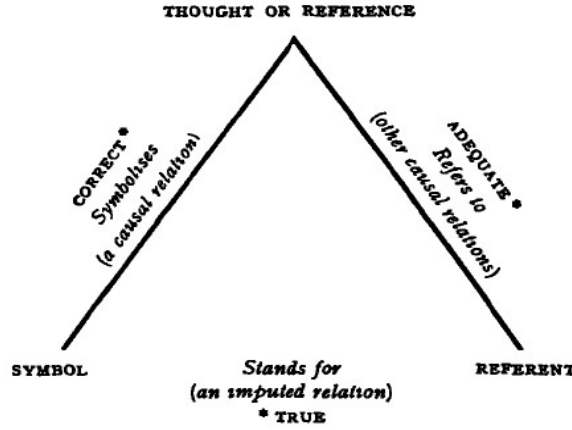
Sözcük, sözcüğe verilen ad ve sözcüğün içeriği eski dönemlerden itibaren araştırılmış ve bu üçlü arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede yapısal dilbilimin kurucusu İsviçreli dilbilimci F. de Saussure'ün *gösteren* (*означающее – oznaçayuşçeye*) ve *gösterilenden* (*означаемое – oznaçayemoye*) oluşan *dil göstergesi* modeli (*языковой знак – yazıkovoy znak*) XX. yüzyılın ikinci çeyreğinde bilim dünyasına girerek büyük yankı uyandırmıştır. Saussure'e göre "Dil göstergesi bir nesneyle bir adı birleştirmez, bir kavramla bir işitim imgesini birleştirir" (Saussure, 1916/1998: 109). Saussure'ün *Genel Dilbilim Dersleri* (*Cours de linguistique générale*) adlı kitabını Fransızcadan Türkçeye çeviren dilbilimci Berke Vardar dil göstergesinin iki unsurunu açıklamak için *kavram* ve *işitim imgesini* kullanmış, bu iki unsurun birleşimini ise *gösterge* şeklinde çevirmiştir. Hemen ardından kavram yerine *gösterilen*, işitim imgesi için *gösteren* terimlerini önererek bu iki ögenin bütününi *gösterge* terimiyle karşılamıştır (bkz. Saussure, 1998: 111). D. Aksan söz konusu terimler için *kavram* ve *ses imajı* terimlerini kullanmakla birlikte kavram için *belirtilen*, ses imajı için *belirten*, bu iki ögenin birleşimine karşılık olarak da *belirti* terimlerinden faydalanmıştır (bkz. Aksan, 1978: 24). Bu önerilen terimlerin yanında sözcüğün içeriği için *kavram*, *anlam*, *nesne*, *varlık*, *içerik*, *düşünce*; ses imajı için *sembol*, *simge*, *biçim*, *işaret*, *anlatım* ve *sözcük* terimleri kullanılmaktadır. Tüm bunlar terim karmaşasına sebebiyet vermektedir. Bu çalışmada gösteren ve gösterilen terimlerinden yararlanılmaktadır. Gösteren için *sözcük*, gösterilen için *içerik* kavramları kullanılmaktadır. Şimdi Saussure'ün *dil göstergesi* modeline bakalım.

Şekil 1: Saussure'ün (1916/1998: 110) gösterge modeli (языковой знак – yazıkovoy znak)

Ağaç sözcüğü telaffuz edildiğinde gösteren duyulur ve insanın aklına gelen bir ağaç resmi ya da içeriği gösterilene belirtir ve bu iki ögenin birleşimi ağaç göstergesini ortaya çıkarır. Bu modeldeki oklar gösteren ve gösterilenin birbirini çağrıştırdığını, anlaksal olduğunu ve birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtmektedir.

F. de Saussure'ün iki yön üzerine kurulu dil göstergesi modeli, sözcüğün içeriğini belirleme noktasında dayanak olmuştur. Saussure'den yaklaşık sekiz yıl sonra dilbilim dünyasına C. K. Ogden ve I. A. Richards tarafından *dil üçgeni* olarak da bilinen ünlü *anlam üçgeni* modeli sunulmuştur.

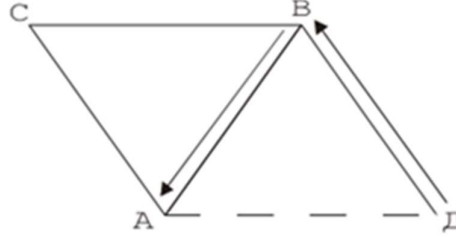
Şekil 2: Ogden ve Richards'ın (1923: 11) anlam üçgeni modeli (семантический треугольник – semantiçeskiy treugolnik)

Bu modelde *gösteren* (*symbol*) ve *gösterilen* (*reference*) terimlerinin yanına *gönderge* (*referent*) (adlandırılan nesne, varlık) terimi de eklenmiş böylece üç yön üzerine kurulu *anlam üçgeni* adı verilen bir model hazırlanmıştır. Bu şekilde, gösteren ile gösterilen arasında doğrudan, basit bir ilişki vardır. Ancak gösteren ve gönderge arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır, o nedenle de aralarındaki bağ düz bir çizgi olmadan gösterilmiştir, bu bağ kimi kaynaklarda kesik çizgilerle belirtilmektedir. Ogden ve Richards (1923/1946) *Anlamın Anlamı* adlı çalışmalarının birinci bölümünde gösteren, gösterilen ve gönderge kavramları üzerinde durarak üçgen görünümlü bu modeli oluşturmuşlardır. Araştırmacılar adı geçen çalışmalarında gösterenin öneminin dilbilimciler tarafından fark edildiğini ancak gereken değer verilmediğini ifade etmişlerdir. Gösteren vasıtasıyla iletişime geçilmekte ve bu iletişimde göndericinin psikolojisi, sesinin tonu, imaları, mimiği, jestleri vb. gibi her bir öge içeriği etkilemektedir. Bu nedenle göndericinin davranışı, niyeti içeriğe yansımaktadır. Dolayısıyla Ogden ve Richards, Saussure'ün gösterge modeline üçüncü bir yön olan göndergeyi ekleyerek sözcüklerin bir araç olduğunu ve insanlar tarafından kullanımına bağlı olarak anlam kazanabileceğini öne sürmüşlerdir. Ancak bunu belirleyecek bir ögeyi modellerine eklememişlerdir. Burada insan davranışının önemi ortaya çıkmakta ve anlamı tanımladığımız bölümde de verdiğimiz “anlamın doğru bir tanımını yapabilmek için göndericinin dünyasıyla ilgili her şeyi bilmemiz gerekir” diyen Davranışsal Dilbilim Ekolünün temsilcisi L. Bloomfield'ı anmamız gerekmektedir. Bloomfield, *davranışsal yaklaşım* (*бихевиористическии подход – bihevioristiçeskiy podhod*) yöntemi için *etki* (*стимул – stimül*) ve *tepki* (*реакция – reaksiya*) terimlerini kullanmıştır. Göstereni bir iletişim şekli olarak düşündüğümüzde Bloomfield'ın (1973: 22-26) *Dil* adlı eserinde anlattığı Jack ve Jill hikâyesini hatırlayacak olursak gönderici herhangi bir konudaki düşüncesiyle etki yaratarak (psikolojik, fizyolojik ve aralarındaki iletişim durumlarına bağlı olarak) karşı tarafın buna tepki vermesini sağlayabilir.

Sözcüğün içeriğinin belirlenmesinde Saussure'ün *dil göstergesi*, Ogden ve Richards'ın *anlam üçgeni*, L. Bloomfield'in *davranışsal yaklaşımı* dışında ruhdilbilimci K. L. Bühler'in *Bühler/Organon modeli*, Roman Jakobson'ın dilin temel işlevleri açıkladığı *iletişim/bildirişim modeli*⁶ gibi çeşitli modeller bulunmaktadır. Bununla birlikte içeriğin ve anlamın belirlenmesine yönelik güncel araştırmalarla da

⁶ Bühler/Organon modeli ve Roman Jakobson'ın dilin temel işlevleri açıkladığı iletişim modeli için (bkz. Toklu, 2003).

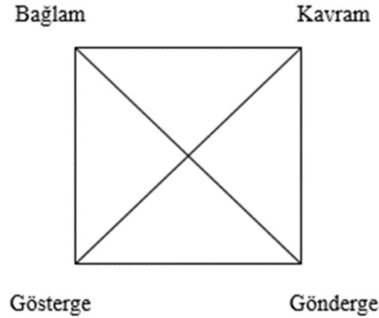
karşılaşılmaktadır. Bu çerçevede Türkolog B. Şanjarhan'ın (2011) *türümsel eşkenar dörtgen modelini* öne sürdüğü görülmüştür.

Şekil 3: Türümsel eşkenar dörtgen modeli (Генетический ромб – genetiçeskiy romb)

Ogden ve Richards'ın anlam üçgenin yüzlerini oluşturan gösteren, gösterilen ve gönderge ögelerine *mantki/zihinsel kavram* ögesini de ekleyen B. Şanjarhan *türümsel eşkenar dörtgen modelini* daha bilimsel bulmaktadır (Şanjarhan, 2011: 371). “İki eşit üçgenin ortak bir teğetle birleşerek ortaya çıktığı türümsel eşkenar dörtgen modelinde bulunan birinci üçgenin unsurları orijinal kelimenin bireysel bileşenlerini, ikincisi ise o eski çağın insanının sözel çalışmalarının sonucunu temsil etmektedir” (Şanjarhan, 2014: 135). Sözcüğün içeriğiyle arasında bağlantı bulunup bulunmadığını çözebilmek için biçimbirimsel ve etimolojik incelemeler yapıldığı takdirde sözcüğün sözlük anlamıyla olan bağlantısının açığa çıkacağını vurgulamaktadır. Sözcüğün adını zihinsel kavramın şekillendirdiğini belirtmektedir. Özetle bu model eskiyi ve günümüzü bileştirerek sözcüğün içeriğinin tarihi ve kökeniyle bağlantılı olduğunu açıklamaktadır.

Leh dilbilimci A. K. Kikleviç (2021) ise *anlam karesi modelini* sunmaktadır.

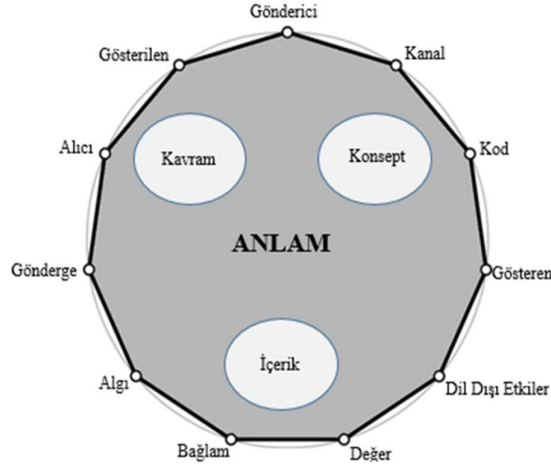
Şekil 4: Anlam karesi modeli (Семантиçеский квадрат – semantiçeskiy kvadrat)

A. K. Kikleviç, Ogden ve Richards'ın anlam üçgeninde, iletişimin gerçekleşmesinde yani içeriğin belirlenmesinde edimbilimsel yönün göz ardı edildiğinin altını çizerek *kavram* (*понятие – ponyatiye*), *gösterge* (*знак – znak*) ve *göndergenin* (*предмет – predmet*) yanına dördüncü yön olarak *bağlam* (*контекст – kontekst*) ögesini sunmaktadır. Bu tezini de Leh antropolog B. K. Malinovski'nin XX. yüzyılın ilk yarısında Ogden ve Richards'ın modelinin göndericinin durumu bakımından genişletilmeli görüşüyle savunmaktadır (Pisarkowa, 2000: 153 akt. Kikleviç, 2021: 64). A. K. Kikleviç'in dört yönlü modelinde göndergenin bağlamla, gösterenin bağlamla ve gösterilenin bağlamla ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede *bağlam* ögesinin ön plana çıktığı, söz konusu ögelerin etkileşim içerisinde bulunduğu dinamik bir model şekli olan anlam karesi sunulmaktadır.

Hemen yukarıda gösterilen iki modeli karşılaştıracak olursak B. Şanjarhan'ın modelinde gösteren ve gösterilen arasında mantıksal bir bağ olduğu, başka bir ifadeyle sözcük ve içeriği arasında ilişki bulunduğu ve nedenselliği üzerinde durulur. Şanjarhan sözcük ve içerik arasındaki ilişkinin sözcüğün tarihiyle ve etimolojisiyle bağlantılı olduğu sonucunu çıkarır. A. K. Kikleviç ise dil kullanımının önemi üzerinde durur ve sözcüğün içeriğinin bağlam içerisinde anlaşılabilceğini ileri sürerek ruhdilbilim ve edimbilim disiplinlerinden yararlanır.

3. Tartışma

Dil toplumsal bir olgudur ve toplumsal, siyasî, ekonomik şartlardan etkilenir. Söz ise bireysel bir olgu olup bireyin maddi ve manevi donanımına göre kullanım/bağlam içerisinde anlam kazanır. Bu, gönderici ve alıcı arasında geçen bir konuşma ise her ikisinin de maddi ve manevi donanımının denk olması önemlidir. Bir metin ise alıcının/okuyucunun ondan ne anladığı donanımına bağlıdır. Bir metin her farklı okuyucunun elinde yeni anlamlar kazanır. Bununla birlikte bilgi-algı sürecini kapsayan bilişsel faaliyetler de anlamın açıklanmasında ve tanımlanmasında önemli rol oynar. Bu bağlamda bilişsel dilbilim alanında çalışan E. S. Kubryakova'nın (2004: 16) "herhangi bir dil biriminin uygun ve doğru şekilde tanımlanabilmesi ve açıklanabilmesi için algı süreçlerini, bilişsel ve söz faaliyetlerini kapsayan iletişim kavşağında düşünülmesi gerektiğini" belirten sözlerini hatırlamak gerekmektedir. Yine bilişsel dilbilim alanında çalışan Z. D. Popova ve İ. A. Sternin (2007: 73) sözcüğün içeriğini dil biriminin işareti olarak görüp iki seviyede tanımlanabileceğini belirtmişlerdir. İlkini geleneksel kavrambilim yöntemleriyle sözlükbilimsel seviyede, ikincisinin deneysel kavrambilim ve ruhdilbilim yöntemlerinin kullanıldığı psikolojik gerçek anlam düzeyinde açıklanabileceğini ifade etmişlerdir. Konseptin ise bilişsel bilincin birimi olarak bilişsel dilbilim ve kültürdilbilim yöntemleriyle tanımlanabileceğini belirtmişlerdir. Bu bilgiler ışığında sözcüğün içeriğine ve ardından kavram, konsept ile anlama ulaşabilmek için sözcükbilim, sözlükbilim, kavrambilim, ruhdilbilim ve bilişsel dilbilim verilerinden faydalanmak gerekmektedir. Dolayısıyla tarafımızca geliştirilen anlam modelinde somut gerçeklik ve anlık üzerine kurulu iletişim ve sözcüğün sözlüksel anlamından-içeriğinden hareketle *anlamın (смысл – smysl)* belirlenmesi üzerine odaklanıldığından *gönderici, alıcı, algı* ve *bağlam* hususları dikkate alınmaktadır. Bir nesnenin içeriği-anlamı göndericiye, duruma, anlatım tonuna vb. göre değişebildiğinden *değer* kavramı da modelin yönlerinden birini oluşturmaktadır. Bu bakımdan anlam çok yönlü ve çok katmanlı bir olgudur. Bir yapboza benzetmek mümkündür. Sözü edilen her bir parça birleştikçe anlam ortaya daha net çıkacaktır. Özetle, dil, dilin kullanımı, dilin kullanım durumu ile koşulları, dış faktörler ve insan davranışı gibi hususlar anlamın belirlenmesinde ön plana çıkmaktadır. Bu da bizi ruhdilbilim, bilişsel dilbilim, edimbilim, dilbilim ve anlambilim, mantık, psikoloji ve matematik bilimleri kavşağında bir model hazırlamaya sevk etmiştir. Bu kapsamda Gönderici → Kanal → Kod → Gösteren → Dil Dışı Etkiler → Değer → Bağlam → Algı → Gönderge → Alıcı → Gösterilen gibi öğelerden oluşan *anlam onbirgeni* ortaya çıkar. Anlam onbirgeni için önerdiğimiz model şu şekildedir.

Şekil 5: Anlam onbirgeni modeli (хендекагон – hendekagon)⁷

Anlam onbirgeninin birbiriyle bağlantılı olan iç ve dış yapısı mevcuttur. Dış yapısı, modelimizde görüldüğü üzere *gönderici* ile başlamakta ve saat yönünde ilerleyerek anlamın belirlenmesindeki gerekli öğeleri birleştirmektedir. Her bir öge birbiriyle bağlantılı olup anlamın tespit edilmesine kaynaklık etmektedir. Bu öğelerden ilki olan *gönderici* bildiriye ileten kişidir. Alıcıya iletmek istediği bir bildirisidir. Bu bildiriye hava, kâğıt, telefon, bilgisayar ekranı vb. bir araçla ortak dil *kodunu* kullanarak *kanala* bildirmektedir. Böylece *gösteren* yazılı ya da sözlü bir şekilde ortaya çıkar. Dolayısıyla bildiri ortak dil koduyla ilgili kanala girmektedir. O anda ton, jest, mimik gibi *dil dışı etkiler* de aktiftir ve iletiye eşlik ederek gösterilene duygusal, öğretici, yan anlamsal, işaretli vb. öğeler kazandırmaktadır. *Değer* yönü gösterenin diğer dil birimlerinden ayrılan yönlerini belirttiğinden dil öğelerinin tanımlanmasında önemli bir araçtır. *Bağlam* bir dil biriminin anlamının, yerinin, değerinin belirlenmesini sağlayan bir ya da birden fazla unsurdan oluşmaktadır. İletinin bildirildiği durum, ondan önce söylenen söz, ifade, ilgili konu bağlamı belirleyen unsurlardır. İletilen *göndergenin* bildiriye duyup *algılayan alıcı* açısından netlik kazanması bağlam vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Modelin iç yapısında ise *içerik*, *anlam*, *kavram* ve *konsept* yer almaktadır. Modelin ilk amacı içerikten anlama uzanmaktır. Ancak bu yolda kavram ve konsept göz ardı edilememektedir. Dilsel bir birim olan içerik gönderici ve alıcı tarafından kavramlar ve konseptler aracılığıyla gelişerek anlamı zenginleştirmektedir. Özellikle konsept değişken, devingen ve sınırı olmayan bir olgudur ve anlamı da içerir. Kişinin zihinsel becerileriyle ilgilidir. Dolayısıyla gönderici içeriği iletmektedir. Anlam belirlemede ve dış yapıdaki öğelerin birbirini etkilemesiyle anlam netleşmektedir. Anlamın netleşmesine anlamın yakınında bulunan kavram ve konsept de yardımcı olmaktadır. Özetle anlam onbirgeninde gönderici dış yapıda iletisini ortak bir dil koduyla kanala girdirirken gösteren, dil dışı etkiler, değer, bağlam, algı etkileşimi içinde göndergeyi alıcıya iletmekte ve gösterilen açığa çıkmaktadır. Tüm bunlar dış yapıda gerçekleşirken iç yapıda da dilsel bilgi olan içerik, zihinsel ve dilsel bilgi, beceri, algı ve yetiye dayalı konsept ve kavramlar da aktifleşmekte ve anlamın tanımlanmasını sağlamaktadır. Bu modeldeki öğeler birbiriyle etkileşim içerisinde olup sözlü ve yazılı faaliyetlerde de anlamın ortaya çıkmasında etkindir.

5. Sonuç

İçerik, anlam, kavram ve konsept terimleri incelendiğinde birbiriyle kesişen ve ayrılan noktaları olduğu anlaşılabilir. Bununla beraber aynı kavramlar olmadığı ve Türkiye’de bir terim karmaşası yaşandığı

⁷ Tarafımızca hazırlanan “anlam onbirgeni” modeli anlamın belirlenmesine yönelik yaklaşımların geliştirilmesi için hazırlanmış olup geliştirilmeye ve tartışmaya açıktır.

görülmüştür. Ayrıca bu terimleri tanımlamanın zorluğuyla da karşılaşmıştır. Bu halkada en genel ve herkesçe bilinenin, sözcüğün sözlük anlamı ve dilsel bir olgu olan içerik olduğu ortaya çıkmıştır. Anlamın ise bireylerin edindiği içerikler aracılığıyla oluşan daha derin bir zihinsel yapı olduğu saptanmıştır. Kişinin bireysel, toplumsal vb. deneyimleri geliştikçe anlam da zenginleşmektedir. Zihin ile dil arasındaki etkileşimin ürünü olan kavram ise konseptte göre daha genel olup bir topluma ya da üyesine yöneltilen sözün akla getirdiği ilk düşüncelerden biridir. Konsept daha ayrıntılı olup bireyin edindiği bireysel, toplumsal, profesyonel vb. gibi deneyimler sonucunda zihinde oluşan kültürel ve bilişsel olgulardır. Konseptte bilişsellik ön plandadır. Zihne yansıyan düşünceler olduğundan sınırsızdır. Birey kendi donanımını arttırdıkça içerik, kavram, konsept ve anlam gelişerek zenginleşmektedir.

İçerikten anlama uzanan bu çalışmada Ogden ve Richards'ın anlam üçgeni incelendikten sonra anlam üçgenini geliştirme yönünde tasarlanan modellerden öne çıkan *türümsel eş kenarlı dörtgen* ve *anlam karesi* modelleri gösterilmiştir. Bu çalışmada da içerikten yola çıkıp anlamın netlik kazanabilmesi için hangi yönler eklenebilir düşüncesinden hareketle üçgenin yönleri tarafımızca geliştirilmiştir. Bu çerçevede mantık, ruhdilbilim, bilişsel dilbilim, edimbilim, dilbilim, anlambilim ve matematik gibi bilim dallarından yararlanmamanın eksik çıkarımlara neden olacağı anlaşılmıştır. Ogden ve Richards da *Anlamın Anlamı* adlı çalışmalarında anlamın belirlenmesinde dil dışı öğelerin önemini vurgulamışlardır. Anlam üçgeni ışığında on bir yönlü *anlam onbirgeni* modeli tarafımızca hazırlanmıştır. Modelin dış yapısında *gönderici, kanal, kod, gösteren, dil dışı etkiler, değer, bağlam, algı, gönderge, alıcı, gösterilen* etkileşim halindeyken; iç yapıda da *içerik, kavram, konsept* aktifleşmekte ve bir gerçekliğin anlamının en yetkin tanımının yapılabilmesini sağlamaktadırlar. Bu model hareketli bir mekanizma olup her bir öge anlamın içeriğini doldurmaya ve kesinleştirmeye yaramaktadır. İçerikten anlama uzanan yolda anlam onbirgeninin her bir ögesinin anlamı açıklığa kavuşturan birimler olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın içerik, kavram, konsept ve anlam terimlerinin birbirleriyle benzeyen ve ayrılan yönlerinin belirlenmesi ile anlama ulaşılmasına yönelik yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Ahmanova, O. S., Melçuk, İ. A. Paduyeva, E. V. & Frumkina, P. M. (1961). "Nekotoriye Voprosı Semantiki v Sovremennom Yazıkoznaniı" (O. S. Ahmanova Ed.). *O Toçnuh Metodah İssledovaniya Yazıka*. Moskva: İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta.
- Aksan, D. (1978). *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi* (2 b.). Ankara: Erol Ofset Matbaacılık.
- Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. (Cilt III). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aksan, D. (2006). *Dil, Şu Büyüklü Düzen* (2 b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Askoldov, S. A. (1997). "Kontsept i Slovo". *Russkaya Slovesnostı. Ot Teori Slovesnostı k Struktüre Teksta. Antologiya* (V. P. Neroznak Ed.). Moskva: Akademiya, 1997, 267-279.
- Bloomfield, L. (1973). *Language*. (İlk baskı 1933). London.
- Bulahovskiy, L. A. (1954). *Vvedeniye v Yazıkoznaniye. Çast II* (2 b.). Moskva: Uçpedgiz.
- Dohman, Ümmügülüm. 2022. "Kuramsal Yönleriyle Bilişsel Dilbilim". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23/43: 1235-1259. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.1037676>
- Grünberg, T. (2019). *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*. (İlk baskı 1978) İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü* (3 b.). Ankara: Engin Yayınevi.

- Kikleviç, A. K. (2021). "Semantiçeskiy Kvadrat". *Kognitivniye İsledovaniya Yazıka. Znaki Yazıka i Smslı Kulturu. Sbornik Nauçnih Trudov, Posvyaşçenniy Pamyatnomu Yubileyu Veroniki Nikolayevni Teliya*. 2/45, Moskva-Tambov, 57-70.
- Kozan, O. (2013). "Kültürdilbilim Nedir?". *Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar* (O. Kozan Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi, 1-9.
- Krasnih, V. V. (2003). "Svoy" sredi "Çujih": Mif ili Realnost? Moskva: İTDGK "Gnosiz".
- Krongauz M. A. (2005). *Semantika* (2 b.). Moskva: İzdatelskiy Tsentr.
- Kubryakova, E. S. (2004). "Ob Ustanovkah Kognitivnoy Nauki i Aktulanıh Problemah Kognitivnoy Lingvistiki". *Voprosı Kognitivnoy Lingvistiki*, (1), 6-17.
- Leontyev, A. N. (1994). *Filosofiya Psihologii* (A. A. Leontyev & D. A. Leontyev Eds.). Moskva: İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta.
- Lihaçev, D. S. (1997). "Kontseptosfera Russkogo Yazıka". *Russkaya Slovesnost. Ot Teorii Slovesnosti k Strukture Teksta. Antologiya* (V. P. Neroznak Ed.). Moskva: Akademiya, 280-287.
- Maslova, V. A. (2005). *Kognitivnaya Lingvistika: Uçebnoye Posobiye* (2 b.). Minsk: TetraSistems.
- Nikitin, M. V. (2007). *Kurs Lingvi stiçeskiy Semantiki*. St. Petersburg.
- Ogden, C. K., Richards, I. A. (1946). *The Meaning of Meaning* (7 ed.). New York: A Harwest Book.
- Özer, S. (2015). "Türkçede Anlam ve Kavram Terimleri Üzerine / Ogden Ve Richards'ın Üçgenine Yeniden Bakmak". *International Journal of Language Academy, Volume 3/1 Spring*, 142-158.
- Popova, Z. D., Sternin, İ. A. (2007). *Kognitivnaya Lingvistika*. Moskva: AST: Vostok-Zapad.
- Saussure, F. De. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (3 b.). (Kitabın orijinali 1916'da yayımlandı). (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Stepanov, Yu. S. (1966). *Osnovı Yazıkoznaniya*. Moskva: Proşveşçeniye.
- Stepanov, Yu. S. (1975). *Osnovı Obşçego Yazıkoznaniya* (2 b.). Moskva: Proşveşçeniye.
- Stepanov, Yu. S. (2004). *Konstantı: Slovar Russkiy Kulturu* (3 b.). Moskva: Akademiçeskiy Proyeht.
- Şanjarhan, B. (2011). "Semantik Üçgen Etrafındaki Düşünceler" (Çev. E. Atmaca). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/4 Fall, 367-372.
- Şanjarhan, B. (2014). "Ot Semantiçeskogo Treugolnika k Genetiçeskomu Rombu". *Voprosı Kognitivnoy Lingvistiki*, 1, 125-134.
- Toklu, O. (2003). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yevgenyeva, A. P. (1999). *Slovar Russkogo Yazıka*. Moskva: Russkiy Yazık. Erişim Tarihi:19.11.2021. <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/16/ma329026.htm?cmd=0&istext=1>
- Yüceol Özezen, M. (2020). "Türkiye Türkçesinde Ara-Orta Kavramlarının Dilbilgiselleşmesi". *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5/1, 108-135.
- Zalevskaya, A. A. (2007). *Vvedeniye v Psiholingvistiku*. (2 b.). Moskva: Rossiyskiy Gosudarstvenniy Gumanitarniy Universitet.